

Kristina Eriksson-Backa

Tutkimuskirjastojen tarpeet vaikuttavat alan opetukseen

Tämän lehden aiemmissa numeroissa kollegat Tampereelta ja Oulusta, informaatiotutkimuksen professorit Sanna Kumpulainen (numerossa 1/2025) ja Noora Hirvonen (numerossa 2/2025) ovat kirjoittaneet siitä, mitä informaatiotutkimusta opiskelemalla oppii. Tavoitteenahan on, että koulutus vastaisi työelämän tarpeita. Myös Åbo Akademin informaatiotutkimuksen opiaineessa me pyrimme tarvittaessa uudistamaan kursseja tai niiden sisältöjä vastaamaan työelämän ja kirjastoalan tarpeita.

Tieteellisten kirjastojen palveluihin kuuluvat yhä vahvemmin tutkijoiden tukeminen avoimeen tieteseen sekä tutkimusdatan hallintaan liittyvissä tehtävissä, sekä erilaiset metriikkapalvelut. Kurssitarjontamme sisältää sekä yleisille että tieteellisille kirjastoille tarpeellista sisältöä, mutta yksi aihealue on kuitenkin koko ajan ollut enemmän nimenomaan tieteellisille kirjastoille suunnattu: bibliometriikka. Se sisältyi Åbo Akademin alan opintoihin jo 1980-luvulla, silloin osana tutkimusmenetelmäkurssia. Opiskellessani alaa 1990-luvulla oli bibliometriikka osa kokoelmansuunnittelukurssia. Silloin ajateltiin, että bibliometriikka olisi olennainen osa kokoelmatyötä, ja siitä voikin olla apua esimerkiksi julkaisujen hankinnassa tai karsimisessa.

Opettajani Sara von Ungern-Sternberg väitteli bibliometriikka väitöskirjan aiheena vuonna 1994. Muutama

vuosi myöhemmin bibliometriikka sai oman, yhden opintoviikon laajuisen kurssinsa, jota järjestettiin muutaman vuoden ajan. Sen jälkeen metriikat elivät jonkinlaista hiljaiseloa, kunnes 2010-luvun alussa metriikoiden merkitys taas kasvoi, ja kurssitarjontaan ilmestyi viiden opintopisteen laajuisen kurssi Informetri (Informetriikka). Siitä vastasi Kim Holmberg, joka itse väitteli tohtoriksi vuonna 2009 webometriikkaa käsittelevällä väitöskirjallaan. Informetriikkahan on yleistermi, joka kattaa sekä bibliometriikan, webometriikan, skientometriikan että nykyään myös altmetriikan, joka mittaa vaikuttavuutta kartoittamalla tieteellisen julkaisun näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa.

Vuonna 2020, kun kurssitarjontaa taas uudistettiin, otimme huomioon tieteellisten kirjastojen kasvavan tarpeen saada uudenlaisia osaajia, joilla olisi myös avoimen tieteen ja tutkimusdatan hallinnan tuntemusta. Tämän takia aiempaan informetriikkakurssiin lisättiin myös nämä teemat, ja koko kurssin nimeksi tuli Forskningsorienterad informationservice eli Tutkimusorientoitunut tietopalvelu (5 op). Oulusta vastaava kurssi löytyy nimellä Informetriikka, tieteelliset kirjastot ja avoin tiede, ja Tampereellakin on maisteriopinnoissa kurssi Tieteellinen kommunikaatio ja bibliometriikka.

Åbo Akademin kurssi on ensisijaisesti suunnattu niille, joita kiinnostaa ura tieteellisissä kirjastoissa, mutta se

on kuitenkin pakollinen kaikille aineopintoja opiskeleville. Kurssin sisältö on lisäksi hyödyllinen erityisesti tutkijoille. Kurssi koostuu nykyisellään neljästä osasta: avoin tiede, avoin julkaiseminen, tutkimusdatan hallinta ja informetriikka.

Opettajiksi olemme onnistuneet saamaan asiantuntijoita kahdesta yliopistokirjastosta. Åbo Akademin kirjaston tietoasiantuntija Malin Fredriksson opettaa kursilla avoimen tieteen teemoja: mitä avoin tiede on, miksi se on tärkeää ja mitä se tarkoittaa yliopistokirjastoille. Saman kirjaston tietoasiantuntijat Eva Höglund ja Lise Eriksson ovat omalta osaltaan ottaneet vastuun avoimesta julkaisemisesta ja tutkimusaineiston hallinnan opettamisesta. Informetriikan maailmaan opiskelijoita on jo informetriikkakurssin ajoilta asti perehdyttänyt myös Åbo Akademiä väitellyt, Tampereen yliopiston kirjaston avoimen tieteen johtava asiantuntija Susanna Nykyri.

Kurssipalautteesta käy ilmi opiskelijoiden oppineen, miksi avoin julkaiseminen on tärkeää ja miten se vaikuttaa tutkimusyhteisöön. Lisäksi he ovat oppineet, mitä itse tutkijana voi tehdä tai mitä muille tutkijoille kannattaa kertoa siitä, miten ja missä tutkimustuloksiaan kannattaa julkaista ja miten tutkimuksen vaikuttavuutta voi seurata. Kurssilla on opittu myös, miten kirjastot voivat toimia yhteistyössä tutkijoiden kanssa ja miten tutkimusdataa voi tallentaa data-arkistoihin.

Viime vuosina määrällisten menetelmien hyödyntäminen tutkimuksen laadun arvioimisen välineenä on lisää-

tynt. Esimerkiksi Google Scholarissa näkyvistä viittausten määristä ja h-indeksistä voi olla jonkin verran apua ja hyötyä. Yksittäiselle tutkijalle voi olla myönteistä huomata viittausten määrät tai se, miten paljon julkaisuista keskustellaan sosiaalisessa mediassa ja miten tutkimustulokset vaikuttavat. Johtopäätösten tekeminen tällaisten määrällisten tietojen pohjalta voi kuitenkin olla ongelmallista, koska mukana voi olla myös kielteisiä tai tuloksia kritisoivia viittauksia ja esimerkiksi impact factoreita voidaan myös manipuloida.

Turun yliopistossa syyskuussa 2022 järjestetyssä Nordic Workshop on Bibliometrics and Research Policy -konferenssissa alankomaalaisen Utrechtin yliopiston tutkimuksen vararehtori Frank Miedema muistutti keynote-puheessaan *Transition to Open Science: why and how* siitä, että h-indeksi – jonka kasvu vaatii viittausten määrän lisäksi myös viittauksia tiettyyn määrään julkaisuja – tulee jatkamaan kasvuaan myös sen jälkeen, kun itse tutkijaa ei enää ole, eli se ei ole mikään tutkijan tämänhetkisen tuottavuuden ja laadun mittari. Esimerkiksi vuoden 2025 lääketieteen Nobel-palkinnon saajaa, yhdysvaltalaisesta Mary E. Brun-kowia koskevassa sosiaalisessa median keskustelussa on tuotu esiin, etteivät hänen julkaisujensa määrä tai niiden h-indeksi ole kovinkaan korkeita. Eri-laisia mittareita tulee siis osata käyttää oikealla tavalla.

Tutkimusrahoittajien, kuten Suomen Akatemian, vaatimukset avoimesta julkaisemisesta ja tutkimusdatan hallinnasta tarkoittavat, että nämä asiat

ovat tutkijoille tärkeitä. Niinpä myös tieteellisten kirjastojen tutkijapalveluisa on hyvä olla näiden teemojen tuntemusta. Tulevaisuudessa jokin toinen osa-alue voi tulla yhä tärkeämmäksi, ja

siksi jatkuva vuorovaikutus oppiaineen ja kirjastoalan välillä on vastaisuudessakin tärkeää, jotta voimme pitää koulutuksemme ajan tasalla. ❖

- Discipline-specific skills needed to practice open science (does not include generic computer skills, wider librarianship skills and personal competencies)
- Mapped to LIBER OS Roadmap 7 focus areas, Digcomp 2.0 framework and FOSTER learning resources
- Produced by the LIBER Working Group on Digital Skills for Library Staff & Researchers with input from other LIBER Working Groups, 2020

KRISTINA ERIKSSON-BACKA

Kirjoittaja on Åbo Akademin informaatiotutkimuksen professori, joka toimii Forskningsorienterad informationservice -kurssin tentaattorina. Hän on aikoinaan kääntänyt Riitta Kärjen ja Terttu Kortelaisen kirjan Johdatus bibliometriikkaan (1996) ruotsiksi sekä kirjoittanut bibliometriikka-aiheisen gradun. Myöhemmät tutkimusaiheet liittyvät terveystietoon ja e-terveyteen, median käyttöön ja informaatiolukutaitoihin.